

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1169832/6

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף יגודה – אב"ד, הרב סיני לוי, הרב יעקב שרעבי

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד מיכל שוויקה)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד ניר פייטלוביץ ועו"ד איילת דקל)

הנדון: חיוב האב במזונות ילדים במשמורת משותפת

מיני-רציו:

* בי"ד רבני אזורי ביטל את חיוב האב במזונות זמניים עבור קטינה שעברה את גיל 6 ונמצאת במשמורת משותפת. חבותו במזונות הבן, מקטני קטנים, נותרה על כנה. ביה"ד סבור כי יש לחייב את האב בתשלום מזונות לילדים מעל גיל 6, רק כאשר חיוב זה מקדם את טובת הילדים. במצב של משמורת משותפת, כשלאם הכנסה משמעותית וכאשר תשלום של האב לאישה יגרור רווחה גדולה בבית אחד ודלות בבית אחר, אין לחייב את האב בתשלום מזונות הילדים.

* משפחה – מזונות ילדים – במשמורת משותפת

* משפחה – מזונות ילדים – חובת ההורים בתשלום

* משפחה – מזונות ילדים – חובת האב בתשלום

* משפחה – מזונות ילדים – חובת האם בתשלום

.

בקשות שני הצדדים בנוגע למזונות זמניים עבור שני קטינים השוהים בזמני שהות דומים אצל שני ההורים (ההחלטה הקובעת משמורת משותפת וזמני שהות שווים, ניתנה לאחר ההחלטה למזונות זמניים) . הבן הוא בגדר "קטני קטנים" (בן 3), והבת קטנה (עברה את גיל 6). האב מקבל קצבת אבטלה בסך של כ-6,000 ש"ח. האישה עובדת ומשתכרת כ-14,500 ש"ח נטו. בהחלטה למזונות זמניים נקבע כי עבור הבן ישלם האב סך של 750 ש"ח לחודש, ועבור הבת סך של 500 ש"ח לחודש. בנוסף, ישלם 500 ש"ח, השתתפות בדמי מדור לשני הילדים יחדיו ומחציות חינוך ובריאות; האם מבקשת להגדיל את חיוב המזונות שנקבע כמזונות זמניים ולקבוע מזונות קבועים. ואילו האב מבקש שלא לקבוע מזונות קבועים אלא לאחר דיון הוכחות. כמו כן מבקש להפחית את חיוב המזונות הזמניים.

.

ביה"ד הרבני האזורי נעתר לבקשת האב מהטעמים הבאים:

אין חולק כי לא נמצא בתקנה מתקנות הדורות – לא בגמרא, ואף לא בתקנות הרבנות הראשית, חיוב על אם לזון את ילדיה. חיוב מזונות הילדים מוטל על כתפי האב, מכוח יסודות שונים בהתאם לגיל, כשפרנסת הילדים שגילם הוא מעל שש שנים, יסודה בדיני צדקה. בהקשר זה, קיימת מחלוקת פוסקים (עוד בטרם ניתן פסה"ד של ביהמ"ש העליון בבע"מ 919/15) האם יש לחייב אף את האם במזונות, או בניסוח אחר האם יש לתת משקל למצבה הכלכלי של האם בעת קביעת מזונות הילדים המוטלים על האב? ולעניין זה ישנן שיטות לפיהן יש חיוב אף על האם לפרנס ילדיה, מדין צדקה.

לדעת ביה"ד, אין מקום לבסס חיוב להוציא ממון מן האם ולשלם לאב מדיני הצדקה, (למעט במצבים קיצוניים בהם האב אינו יכול לפרנס את הילדים כלל, מכל מקור שהוא, והם במשמורתו המלאה או אף החלקית והדבר נדרש להם). למרות האמור, ביה"ד סבור כי במשמורת משותפת, חיוב האב יושפע באופן משמעותי מהכנסותיה של האם.

ביה"ד סבור, שאף אם מדובר על חיוב משפטי אותו מטילה התקנה אף מעבר לגבולות דין צדקה – דהיינו אף במקום בו האדם אינו אמיד, או אף כשיש נכסים לילדים, מבחינה הלכתית יש להתחשב במצבה הכלכלי של האם, ובמיוחד כאשר מדובר על מציאות של משמורת משותפת. טעם הדבר הוא, שאין ספק הוא שגם אם גדרה של התקנה יוצא ומרחיב את דיני הצדקה, הרי מהותה של התקנה היא הצדקה.

חובת התשלום למזונות הילדים, אינה שטר חוב ללא תוכן. מדובר על תשלום שנועד להביא אוכל לפי הטף, לטובתם של הילדים. חובת ביה"ד לזון עצמו כאפוטרופוס לילדים ולשאל – האם אכן חיוב של האב ישפר את מצבם של הילדים, מקבלי הצדקה או שאינו מטיב עמם.

לעמדת ביה"ד, במקרים רבים חיוב מלא של האב, ובעיקר במשמורת משותפת, והכנסה משמעותית של האם לעומת האב, אינו מטיב על הילדים, אלא מזיק להם. לפיכך סבור ביה"ד כי יש לחייב את האב בתשלום מזונות, רק כאשר חיוב זה מקדם את טובת הילדים. במצב של משמורת משותפת, וכאשר תשלום של האב לאישה יגרור רוחה גדולה בבית אחד ודלות בבית אחר, אין לחייב את האב בתשלום מזונות הילדים.

ביישום לענייננו, ביה"ד אינו מוצא להתערב בחיוב האב במזונות הבן. שכן, חובת האב כלפי הבן, שהוא מקטני קטנים, לתשלום המזונות הבסיסיים (ולא אלו שמדין "די מחסורו"), היא חובה שאינה נגזרת משכרה של האם, והסכום של 750 ש"ח נקבע על בסיס ההנחה כי הבן נמצא כמחצית הזמן אצל האב. בזמן שהילד אצל האב, האב נושא בכל הוצאותיו, וכן האב נושא במחציות. לפיכך סכום זה תואם את ההנחה שחיוב האב הוא אבסולוטי בתקופה זו.

לגבי הבת שהיא גדולה מקטני קטנים, לאור האמור לעיל, סבור ביה"ד שאין מקום לחייב את האיש בתשלום מזונות לאם.

למרות האמור לעיל, ביה"ד מותיר את חיוב המחציות על כנו, משני נימוקים. האחד הוא שאת עיקר חיובי המחציות, יש לראות כשירותים אשר שני ההורים צורכים. כמו כן, בשונה ממזונות אשר האם מוציאה, והשאלה היא האם יש לה זכאות להשבה, מחציות הם שירותים שצד שלישי מבצע והתביעה הראשונית היא כנגד שני ההורים; בנוסף, ביה"ד מוסיף על חיוב המזונות, את חיוב האב למדור הבן בהיקף של 400 ש"ח.

החלטה

בקשות הצדדים בנוגע למזונות זמניים הונחו על שולחן בית הדין.

האם מבקשת להגדיל את חיוב המזונות שנקבע כמזונות זמניים, מן הנימוקים שפורטו בבקשתה, ולקבוע מזונות קבועים. האב מבקש שלא לקבוע מזונות קבועים אלא לאחר דיון הוכחות. כמו כן מבקש להפחית את חיוב המזונות הזמניים.

בבקשתה האחרונה, מבקשת האם להרחיב טענותיה, אומנם לאור העובדה שכבר נקבע דיון הוכחות בעניין, סבור בית הדין שדיון ההוכחות הוא המקום הנכון בו יהיה ניתן לברר את מכלול הטענות.

רקע

מדובר בשני ילדים השוהים בזמני שהות דומים אצל שני ההורים. האב מקבל קצבת אבטלה בסך של כ-6,000 ש"ח. האישה עובדת ומשתכרת כ-14,500 ש"ח נטו. הבן הוא בגדר "קטני קטנים" (בן 3), והבת קטנה.

בהחלטה מיום כ"ח באדר ב' תשע"ט (04.04.2019) נקבע כי:

עבור הבן ישלם האב סך של 750 ש"ח לחודש, ועבור הבת סך של 500 ש"ח לחודש. בנוסף, ישלם 500 ש"ח, השתתפות בדמי מדור לשני הילדים יחדיו ומחציות חינוך ובריאות. על האב לדאוג לביגוד להחלפה לילדים כאשר הם בביתו, כך שהוא יישא גם בנטל חלק מעלויות הביגוד וההנעלה.

חיוב המזונות החל מחודש 04/2019.

עוד נכתב בהחלטה הנזכרת כי:

במועדים שבהם הילדים אצל האב, הוא נושא בעלויות החיים שלהם, וזאת אף ביחס לבנו הקטן.

הכרעה סופית בנוגע לחיוב המזונות תתקבל לאחר קבלת ראיות על הכנסות, וכן הכרעה בסוגיית המשמורת.

טענות הצדדים בבקשה שלפנינו

האם טוענת שיש לעדכן את סכום המזונות מן הנימוקים הבאים:

1. כושר ההשתכרות של האב.
2. הבן הוא בגדר קטני קטנים והחובה לזון אותו היא אבסולוטית.
3. האב עובד ויש להעריך כי שכרו כ-8000 ש"ח, שכן אמר שבפחות מכך לא יצא לעבוד.
4. האישה עלולה להיות מפוטרת בשל שינוי במקום עבודתה.
5. מפרטת הוצאות הילדים, כולל עלות המדור.

ומנגד, תמצית טענות האב:

1. טרם הכרעה במזונות קבועים, יש לקיים דיון הוכחות.
2. במשמורת משותפת, בהתאם ל**ב"מ 919/15** [פורסם בנבו] יש לקבוע מזונות בהתאם לזמני השהות והכנסות הצדדים.
3. הכנסת האיש נמוכה משכר מינימום. מצרף תלושי שכר על כ-5,000 ש"ח.

4. אין מקום לחיוב המשיב במזונות הקטינה [נ'], ויש להותיר את החיוב במזונות הקטין [א'] על כנם, ובסה"כ ישלם האיש סך של 750 ש"ח לחודש, עד להכרעה סופית לאחר קיומו של דיון בו יבחנו כלל הנתונים.

דיון והכרעה

מוסכמת הגישה כי מזונות קבועים יש לקבוע רק לאחר קיום דיון הוכחות. אומנם, לאור בקשת האם להגדלת מזונות, בית הדין רואה מקום להציג את הגישה העקרונית בנוגע למזונות במשמורת משותפת.

בעת שניתנה ההחלטה הראשונית טרם נקבעה משמורת משותפת. בהחלטה מיום י"ג בתמוז תשע"ט (16.07.2019), נקבעה משמורת משותפת בהתאם להמלצות התסקיר, וכן זמני שהות שווים. זהו נימוק נוסף לכך שיש לבחון מחדש את חיוב המזונות, אף שמדובר במזונות זמניים.

מזונות במשמורת משותפת

טרם הכרענו בתביעה שלפנינו, הנוגעת לחיוב מזונות במציאות בה הקטינים שוהים זמנים משמעותיים הן בבית האב, והן בבית האם, נידרש באופן תמציתי לנושא חיוב מזונות האב בכלל, והשפעת מצבם הכלכלי הן של האב והן של האם על חיוב המזונות. נידרש אף לשאלה האם יש מקום לחיוב מזונות של האם, על פי ההלכה.

הנושא, זכה להתייחסות בכמה פסקי דין לאחרונה. כמו כן, פסק דינו של בית המשפט העליון ([בע"מ 919/15](#)) (פורסם בנבו) ביטא גישה משפטית חדשה לכאורה על פיה יש לחייב אף את האם במזונות ילדים שמעל לגיל שש.

להלן נסכם באופן תמציתי של את הכרעות ההלכתיות והגישות השונות. לאחר מכן, נוסיף נקודת מבט הלכתית שיש בה כדי להשלים את התמונה. מתוך כך נבקש להציע גישה להכרעה הלכתית, אשר לעניות דעתנו מכוונת לעומקה של הלכה, ומתאימה למציאות המשתנה.

השינוי במציאות החיים

אין ספק שבעשורים האחרונים אנו עדים לשינוי במציאות המחיים. שינוי המציאות בא לידי ביטוי בשני מרכיבים: האחד, כיום, השתכרותן של נשים רבות דומה, או אף גבוהה מהשתכרותם של האבות באותן משפחות. השני, משפחות רבות יותר מקיימות לאחר הגירושין הסדרי שהות בהם הילדים שוהים זמנים משמעותיים יותר אצל כל אחד מההורים, וזאת בשונה משהיה מקובל בעבר, כאשר ככלל הייתה נקבעת משמורת אצל אחד ההורים, וההורה השני מקיים הסדרי ראייה בלבד.

פסקי דין מרכזיים בסוגיה

מתוך פסקי דין רבים שנכתבו בנושא מזונות הילדים, נציין מספר פסקי דין שפרשו את הסוגיה כשמלה, והאריכו לנתח את המקורות ההלכתיים, אף שפסקי הדין הגיעו למסקנות שאינן זהות:

בתאריך כ"א בטבת תשע"ה 12.01.2015 ניתן פסק דין בבית הדין בנתניה, בהרכבו של הרה"ג הרב שלמה שפירא, בתיק מספר: 913242/1. הכרעה זו ניתנה טרם פסק בית המשפט העליון, ובאה בה לידי ביטוי הגישה על פיה יש מצבים בהם יש לחייב את האם במזונות הילדים.

בפסק דינו של בית הדין בחיפה, בהרכב הרה"ג דניאל אדרי – אב"ד, הרה"ג בן ציון הכהן רבין, הרה"ג אלעד עלי בתיק [1013601/2](#), [פורסם בנבו] הכרעה שניתנה עוד טרם פסק בית המשפט העליון, נקבע שבמשמורת משותפת אמיתית יש להתייחס לשהות אצל האב כתשלום מזונות וכן יש להתחשב בשכר האם.

הרה"ג אריאל אדרי, בפסק דינו בתיק [147728/15](#) [פורסם בנבו] מתאריך ג בטבת תשע"ט (11.12.2018) אשר יצא זמן קצר לאחר פסק בית המשפט העליון, הרחיב לבסס את הגישה ההלכתית כי אין לחייב את האם במזונות הילדים. עוד הרחיב הרכב זה בתיק [1140557/4](#) [פורסם בנבו] בפסק דין מתאריך ל' בחשוון תשע"ט.

נציין עוד לפסק דין שניתן לאחרונה, על ידי הרה"ג רפאל זאב גלב בתיק [1020605/7](#), [פורסם בנבו] בו הרחיב בנוגע ליסודו חיוב מזונות, כושר ההשתכרות, והטלת אחריות במזונות על האם. לאור קיומם של פסקי דין אלו, איננו רואים מקום לפתוח את הנושא מראשיתו, אלא לתמצת את הדברים באופן חלקי, ולהוסיף עליהם.

תמצית יסודות החיוב במזונות

החיוב במזונות הילדים בגילאים השונים מבוסס על מספר יסודות הלכתיים:

עד לגיל שש - חייב האב במזונות ילדיו, מדינא דגמרא (כתובות סה, ע"ב ; שו"ע אבן העזר סימן עג).

מגיל שש ועד שמגיעים הבן או הבת למעמד של גדולים, חייב האב מתקנת אושא. על פי פסיקת ההלכה בראשונים ובשו"ע (אבן העזר סימן עא סעיף א), כאשר האב אמוד שיש לו כסף לפרנס ילדיו, גובים ממנו ככל חוב. אך כאשר האב אינו אמוד שבאפשרותו לפרנס ילדיו, אין גובים ממנו, אלא מכלימין אותו בלבד, כדי ללחוץ עליו לזונם.

עד גיל חמש עשרה – המקור לחיוב האב במזונות ילדיו מבוססת על תקנת הרבנות הראשית משנת תש"ד.

באופיה וגדרה של תקנה זו נחלקו דייני בתי הדין במהלך השנים: האם גדרה מדיני צדקה, או הרחבה של חיוב המזונות מדינא דגמרא. ביטוי מעשי למחלוקת זו הוא, האם יש לחייב את האב כאשר יש לילדים נכסים עצמאיים.

עד גיל שמונה עשרה – המקור לחיוב האב במזונות מבוססת על החלטת הרבנות הראשית משנת תשל"ט, שהרחיבה את תקנת שנת תש"ד. יש שדנו בתוקפה. בכל אופן, מנהג בתי הדין לחייב עד גיל 18.

לגבי כל היסודות חיוב אלו, אין חולק כי לא נמצא בתקנה מתקנות הדורות – לא בגמרא, ואף לא בתקנות הרבנות הראשית, חיוב על אם לזון את ילדיה.

נציין דעה שלא נפסקה להלכה והיא דעת הרמ"ך, הסובר שכאשר אין האב יכול לזון, יש לחייב את האם במזונות קטני קטנים. ברמב"ם ובשו"ע נפסק שבאופן שהאב אינו יכול לזון, הרי האם "משלכת אותם לקהל" (שו"ע אבן העזר סימן פב סעיף ח). אומנם, לדעת הבית מאיר (סימן

פ"ב סעיף ה ואף אחרונים נוספים) אף בשיטת הרמב"ם והשו"ע, אם היא עשירה ואין לאב, אינה רשאית להטיל אותם על הקהל, אומנם, זאת כפי הנראה מדיני צדקה הכלליים וכפי שיבואר לקמן.

חוב מדיני צדקה הכלליים

היסודות ההלכתיים שצוינו לעיל, הם תקנות בענייני מזונות. אומנם, יש מקום לחיוב מזונות לא רק מדיני המזונות והתקנות המרחיבות את חיוב המזונות, אלא אף על יסוד הדין הכללי של חיוב צדקה.

החיוב ההלכתי לזון את הילדים על יסוד דיני הצדקה הכלליים, נוגע לא רק לשאלת חיוב האם, אלא אף לשאלת היקף חיוב האב.

חיוב מזונות האב "מדין מזונות" הוא רק עבור "כדי צרכן" ולא "לפי עושרו" (שו"ע אבן העזר סימן ע"ג סעיף ו). נפסק, שבשונה מחיוב מזונות האשה שם הדין הוא ש"עולה עמו, ואינה יורדת עמו", הרי חיוב מזונות הילדים הוא בסיסי בלבד. אכן, יש מקום להרחיב את החיוב אל צרכים רחבים יותר, הנדרשים לילדים, מדין חיוב צדקה הכללי, שם מצאנו הגדרה רחבה יותר, היינו שיש לתת לנזקק עד "די מחסורו" (היינו כפי רמת החיים אליה הורגל לפני שנהיה עני).

בעניין חיוב האם מדין צדקה, באות לידי ביטוי גישות שונות בין הפוסקים, ואף בין פסקי הדין הנוכחים: באופן עקרוני, ברור שאף על האם מוטלת חובת צדקה ככל אדם מישראל. אלא שהמחלוקת היא סדר הקדימות בחיוב מדיני צדקה. בפסק הדין של הרב אריאל אדרי שנזכר לעיל, מבקש הוא להוכיח כי יש למצות את חובת האב למזונות הילדים, בהיקף רחב של "די מחסורו" ורק לאחר מכן לפנות בתביעות אל האם. בשונה מכך, וכפי שנביא להלן, לדעת כמה פוסקים בשעה שיסוד החיוב הוא מדיני הצדקה – הרי שיש לחייב אף את האם להשתתף בהוצאה מדיני הצדקה.

אומנם, כאמור יש מן האחרונים שכתבו שבמקום שאין האב יכול לכלכלם יש להטיל על האם חיוב מדיני צדקה – כן כתבו הבית מאיר, הבני אהובה (ה' אישות פכ"א הט"ז), והסכימו לשיטות אלו בעין יצחק (ח"א ח' אהע"ז סימן י"ז אות ה'), ובשו"ת ישכיל עבדי (ח"ו חאה"ע ס' ל"ח סק"ו).

חיוב האם והשפעתו על חיובו של האב

עד עתה הבאנו שיטות על פיהן יש לחייב את האם, אך רק במצב בו אין אפשרות לגבות מן האב.

עם זאת, מצאנו בדברי פוסקי הדור האחרון, התייחסות לכך שאם האם אמידה, הרי שיש בכך כדי להשפיע על חיוב מזונות האב. כן כתב הרב שאול ישראלי בפסקי דין רבניים (ח"ט עמ' 263):

אכן חיוב נוסף יש על האב לזון את הבנים מדין צדקה, והוא כמבואר בסימן ע"א: "אם היה אמיד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם מוציאים ממנו בעל כרחו משום צדקה, וזנים אותם עד שיגדלו." פשוט הוא שבאמיד, חיוב זה משום צדקה שהוא ככל האמור בדיני צדקה (יו"ד סי' ר"נ), כמה נותנים לעני? – די מחסורו אשר יחסר לו. בזה צריך לדון לפי הרגל הבן, שזה בגדר אשר יחסר לו. וגם בפחות מבן שש האב חייב בזה נוסף על חיובו מכוח התקנה וכנ"ל.

אכן, כשזה מדין צדקה יש לברר גם את אפשרויותיה של האם, שכן גם האשה מחויבת מדין צדקה. ובמקרה שגם היא אמידה יש לדון על חלוקה נאותה של חיוב זה שמדין צדקה שעל האב והאם כאחד. במקרה דנן, שהילד כבר למעלה משש, אין החיוב מכוח התקנה אלא מדין צדקה בלבד.

בדברי הרב ישראלי שני יסודות: האחד, יש לחייב את האב יותר מאשר צרכים בסיסיים של הילדים, וזאת לא מחיוב המזונות שבתקנה, אלא מדיני הצדקה. השני, כשבאנו לדון מכוח דיני הצדקה הרי שגם האם מחויבת בדיני הצדקה.

הרה"ג אברהם שפירא, הרב הראשי לישראל כתב בספרו (מנחת אברהם חלק ג סימן ה), עקרון נוסף הנוגע לקדימות בדיני צדקה: אף במקום שנקבעה קדימות, אין מדובר על קדימות מוחלטת, אלא קדימות יחסית. אין משמעותו שעל הקרוב ביותר לשאת לבדו בתשלום הצדקה, אלא שיש להטיל עליו סכום גדול יותר. לענייננו, אף אם חיוב המזונות מוטל על האב, אין משמעותה שהאם פטורה מכל וכל מהשתתפות בתשלום המזונות.

אף החלטת הרבנות הראשית משנת תשע"ו קובעת כי "על היושבים על מדין להוסיף לשיקול הדעת בפסיקת מזונות הילדים את היכולת הכלכלית של האם".

כנגד גישות אלו, האריך הרה"ג אריאל אדרי בפסק דינו הנזכר לטעון ולתמוך בהוכחות, שאף כשאנו באים לחייב מכוח דיני צדקה, הרי שהאב, וכן משפחת האב קודמים לחיוב האם. על כן, יש למצות את החיוב מן האב ומשפחתו טרם בחינת האפשרות לחייב את האם.

לסיכום נציין, שלמחלוקת האם יש לחייב אף את האם במזונות, או בניסוח אחר האם יש לתת משקל למצבה הכלכלי של האם בעת קביעת מזונות הילדים המוטלים על האב, שני יסודות.

א. האם תקנת הרבנות הראשית משנת תש"ד יסודה בדיני צדקה, או שהיא תקנה משפטית מחייבת שאינה כפופה לגדרי צדקה.

ב. האם בדין הקרוב קודם, יש לראות אף את האם כקרובה בדומה לאב.

ההשלכות הראשוניות של השאלה שבסעיף א' הן, האם יש לחייב את האב אף כשאנו אמיד, וכן האם יש לחייב את האב במקום בו לילדיו יש ממון משלהם. לכאורה, אם בדיני צדקה עסקינן, אין לחייב אב שאינו אמיד, וכן אין לחייבו במזונות עת יש לילדיו נכסים מהם הם יכולים להתפרנס.

לסיכום, חיוב מזונות הילדים מוטל על כתפי האב, מכוח יסודות שונים בהתאם לגיל, כמפורט לעיל ובכפוף למחלוקות. ישנן שיטות לפיהן יש חיוב אף על האם לפרנס ילדיה, מדין צדקה.

לדעתנו, אין מקום לבסס חיוב להוציא ממון מן האם ולשלם לאב מדיני הצדקה, (למעט במצבים קיצוניים בהם האב אינו יכול לפרנס את הילדים כלל, מכל מקור שהוא, והם במשמורתו המלאה או אף החלקית והדבר נדרש להם). למרות האמור, **אנו סבורים כי במשמורת משותפת, חיוב האב יושפע באופן משמעותי מהכנסותיה של האם, כפי שיובהר להלן.**

בית הדין אביהם של יתומים – טובת הילדים

אנו סבורים, שאף אם מדובר על חיוב משפטי אותו מטילה התקנה אף מעבר לגבולות דין צדקה – דהיינו אף במקום בו האדם אינו אמיד, או אף כשיש נכסים לילדים, מבחינה הלכתית יש להתחשב במצבה הכלכלי של האם, ובמיוחד כאשר מדובר על מציאות של משמורת

משותפת, ונבאר דברינו. טעם הדבר הוא, שאין ספק הוא שגם אם גדרה של התקנה יוצא ומרחיב את דיני הצדקה, הרי מהותה של התקנה היא הצדקה.

וכפי שמצוטטים הדברים בפסקי הדין הנזכרים, מדברי מרן הראשון לציון הרב עובדיה יוסף בשו"ת יחיה דעת (ח"ג סימן עו) כשהוא דן בשאלה אם יכול אב לנכות מדמי מעשר כספים את ההוצאות שמוציא לפרנסת בניו ובנותיו הגדולים:

שיכול האב לנכות דמי פרנסת בניו ובנותיו היתרים על שש שנים ממצות המעשר. לפי שלא באה התקנה הנ"ל להפקיע מצות הצדקה מהאבות המפרנסים את בניהם ובנותיהם, אלא רק לכוף על הנוהגים באכזריות על בניהם ובנותיהם, ונוטשים אותם בעירום ובחוסר כל, להכריחם ולכופם לזון ולפרנס את בניהם שלומדים עדיין בבתי הספר ואומנות, עד שיהיו בגדר חי נושא את עצמו ולמצוא טרף לנפשם.

מדברים אלו עולה שפרנסת הילדים שגילם הוא מעל שש שנים, יסודה בדיני צדקה, אלא שזו קיבלה חיזוק נוסף באמצעות התקנה, במקום בו לא ניתן לכפות מדיני הצדקה.

חובת התשלום למזונות הילדים, אינה שטר חוב ללא תוכן. מדובר על תשלום שנועד להביא אוכל לפי הטף, לטובתם של הילדים. ההשלכה של הבנה זו היא, שחובת בית הדין לבחון, האם חיוב האב בתשלומים, מטיב עם ילדיו, מקבלי הצדקה או שאינו מטיב עמם.

ולדעתנו, במקרים רבים חיוב מלא של האב, ובעיקר במשמורת משותפת, אינו מטיב על הילדים, אלא מזיק להם. לאור ההבנה שחיוב מזונות אינו גזרת הכתוב, אלא תקנה שמהותה כפיה על הצדקה אך מעבר לדיני הצדקה הרגילים, אין לחייב מזונות אשר אין בהם טובתם של הילדים. זאת ועוד, אף אם מדובר על תקנה שהתנתקה לגמרי מדיני צדקה, זו תקנה שמטרתה טובת הקטינים ולא טובת אמם. לפיכך, חובת בית הדין לבחון האם בחיוב מלא של האב נגרם נזק לילדים.

בירושלמי (וילנא) מסכת פאה (ח הלכה ח), נדרש הפסוק בתהילים (מב, ב) "אֲשֶׁרִי מְשָׁכִיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יִמְלִיטֵהוּ ה' " – " אמר רבי יונה אשרי נותן לדל, אין כתיב כאן, אלא אֲשֶׁרִי מְשָׁכִיל אֶל דָּל הדא דמסתכל במצוה היאך לעשותה. " בהמשך המדרש מתוארת הדרך לשכנע אדם אמיד שירד מנכסיו לקבל סיוע למרות שהוא מתבייש – "כיצד היה רבי יונה עושה? כשהיה רואה בן טובים שירד מנכסיו, היה אומר לו, בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע מן דהוה נסב ליה". אף חובתנו, להשכיל אל דל – לבחון כיצד לעשות מצווה זו, לטובת הזכאים, הלא הם הילדים.

חיוב האב למעלה מיכולותיו, ובעיקר כאשר מתקיימת משמורת משותפת והכנסה משמעותית של האם, עשוי פעמים רבות להזיק לילדים ולא להיטיב עמהם. אם הילדים שוהים באופן עיקרי רק בבית אחד, ניתן לטעון שטובתם היא רווחה בבית אחד, למרות הדלות שבבית האחר, כיוון שאינם שוהים בו כמעט. כמו כן, אם הכנסתה של האם אינה משמעותית, הרי שהאחריות הראשונית למזונות הילדים מוטלת על האב, ויתכן שהתוצאה תהיה שאין היתכנות למשמורת משותפת. (נעיר, שככלל עמדתנו היא שיש להעדיף שהות משמעותית עם שני ההורים וקשר איכותי הן עם האב והן עם האם, על פני רמת חיים גבוהה מהנדרש, ואכמ"ל).

אשר על כן חובת בית הדין לדון עצמו כאפוטרופוס לילדים ולשאול – האם אכן חיוב של האב ישפר את מצבם של הילדים, או שאילו היה נשאל אפוטרופוס שהיה בית הדין מעמיד להם היה משיב האפוטרופוס – אל תחייבו את האב בתשלום נוסף משום שחיוב נוסף, בעיקר במשמורת משותפת פוגע ברווחתם של הילדים.

נבחר טענה זו בדוגמה:

שני הורים, אשר כל אחד מהם מרוויח 8,000 ש"ח, ולהם שלושה ילדים. ההורים מבקשים לקיים הסדרי שהות בהם הן לאב והן לאם זמני שהות משמעותיים, ובמציאות שלדעת בית הדין מצב זה ייטיב עמם. שני ההורים שוכרים דירות צנועות, או שכל אחד מהם ינסה לרכוש דירה באמצעות חלק בתמורה ובנטילת משכנתא. אם בית הדין יתעלם ממצבה הכלכלי של האם, ואף אם יתן משקל לכך שבמחצית מהזמן הילדים בבית האב, בית הדין עשוי לחייב את האב ב – 3,000 ש"ח מזונות כולל מדור, אך בתוספת מחציות.

כעת עולה השאלה – מה הייתה עמדתו של אפוטרופוס שהיה בית הדין מעמיד לילדים אלו? האם האפוטרופוס שמייצג רק את טובת היתומים אכן יעדיף שגובה ההכנסות בבית האם יעמוד על 11,000 ש"ח, ואלו בבית האב גובה ההכנסות יהיה רק 5,000 ש"ח. אתמהא. מסתבר שאפוטרופוס לילדים יעדיף חלוקה דומה של המשאבים. יתכן אומנם כי יש לשלם לאם סכום מסוים, ולהטיל עליה רכישה של מרכיבים מסוימים – בגדים וכד'. אך ככלל – טובת הילדים במשמורת משותפת אינה מצב לא מאוזן – רווחה במחצית השבוע, ומצוקה במחצית השנייה של השבוע.

נאמר לפיכך, אם נשתמש במדרש הפסוק המטיל חובה להשכיל – להסתכל במצווה זו היאך לעשותה, אין לחייב בתשלום אשר תוצאתו אינה טובת הילדים.

ניתן להטעים עמדה זו בדרך נוספת. הגמרא במסכת כתובות (דף מט ע"ב), מסבירה את הנימוק לדרישה מן האב לשלם מזונות (מעבר לקטני קטנים):

תא שמע כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו "יארור ילדה, ואבני מתא שדיא", כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו, כפו ליה אסיתא בצבורא, וליקום ולימא "עורבא בעי בניה, וההוא גברא לא בעי בניה".

טיעונים אלו כנגד האב, מדוע לא ישלם ויפקיר את ילדיו לרעב, או יטילם על הציבור, נכונים כאשר אכן לילדים אין מהיכן להתפרנס והם יושבים רעבים בבית האם. אך בשונה מכך, כאשר מצבה הכלכלי של האם יציב, המקרר מלא והילדים אינם מוטלים על הציבור, במצב כזה, אין זו אכזריות להימנע מתשלום לילדים. להיפך, זו יכולה להיחשב טעות לא הגיונית להוציא מהקופה המצומצמת בבית האב בו שוהים הילדים מחצית השבוע, להקשות עליו להאכיל אותם בשעה שהם שוהים אצלו, וזאת כדי להעשיר את בית האם מעבר לצרכים.

לסיכום, יש לחייב את האב בתשלום מזונות, רק כאשר חיוב זה מקדם את טובת הילדים. במצב של משמורת משותפת, וכאשר תשלום של האב לאישה יגרור רווחה גדולה בבית אחד ודלות בבית אחר, אין לחייב את האב בתשלום מזונות הילדים.

מן ההלכה אל המעשה

בעניין מזונות הבן הקטן, יובהר כי עמדת בית הדין היא, שחובת האב כלפי הבן, שהוא מקטני קטנים, לתשלום המזונות הבסיסיים (ולא אלו שמדין "די מחסורו"), היא חובה שאינה נגזרת משכרה של האם, והסכום של 750 ש"ח נקבע על בסיס ההנחה כי הבן נמצא כמחצית הזמן אצל האב. בזמן שהילד אצל האב, האב נושא בכל הוצאתיו, וכן האב נושא במחציות. לפיכך סכום זה תואם את ההנחה שחיוב האב הוא אבסולוטי בתקופה זו.

לגבי הבת שהיא גדולה מקטני קטנים, לאור האמור לעיל, סבור בית הדין שאין מקום לחייב את האיש בתשלום מזונות לאם.

למרות האמור לעיל, בית הדין מותיר את חיוב המחציות על כנו, משני נימוקים. האחד הוא שאת עיקר חיובי המחציות, יש לראות כשירותים אשר שני ההורים צורכים. כמו כן, בשונה ממזונות אשר האם מוציאה, והשאלה היא האם יש לה זכאות להשבה, מחציות הם שירותים שצד שלישי מבצע והתביעה הראשונית היא כנגד שני ההורים.

בית הדין יוסיף על חיוב המזונות, את חיוב האב למדור הבן בהיקף של 400 ש"ח.

לאור כל האמור הוחלט:

א. כמזונות זמניים ישלם האיש סך של 750 ש"ח עבור הבן [א].

ב. כמו כן, השתתפות במדור בסך של 400 ש"ח.

ג. אין חיוב מזונות בגין הבת.

ד. יש לקבוע מועד לדיון הוכחות.

ניתן לפרסם בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"ט בתשרי התש"פ (28/10/2019).

הרב יוסף יגודה – אב"ד הרב סיני לוי הרב יעקב שרעבי

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)

יוסף יגודה 1169832-54678313/
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה